

ב"מציאות" אלא היא מעלה מציאות בדויה לגמרי שנבראה על-ידי היצירה עצמה, דבר המאפשר לספרות לבנות עולם-בדיה שכולו אמת. המספר, המכיר את עצמו היטב, יודע שאינו מסוגל לענות בכנות לווידי של יגאל ולשחק אף הוא בתורו בתפקיד המתוודה. הדרך היחידה להשיב תשובה כנה ו"אמי-תית" היא באמצעות סיפור או תשובה ספרותית (דבר המזכיר במיוחד את הרומן האחרון של עמליה כהנא-כרמון, "וירח בעמק אילון").

חולשתה של הנובילה נובעת מרפיסותו של ה"יסוד" הספרותי, הכורע תחת משא הווידי והתיזות שלו. דומה כי מגד מעסיק עצמו הרבה בסוגיות מהותה של ספרות מול מהותה של מציאות, ובתוך כך הוא שוכח כי יסוד-יסודותיה של ספרות הוא "אמנות הסיפור". "מציאות" ספרותית אינה עולה מתוך קטעי מונולוג, ותכופות מאד הטכניקה של הווידי מכשילה ואינה "מעמיקה".

ש.ז.

אוטוביוגרפיה זמנית

כאוטוביוגרפיות רבות כך גם זו של אסף דיין יותר משהיא אוטוביוגרפית היא מצלמת את דעתו של האדם על עצמו, בשעת הכתיבה עצמה. כלומר, יש פה הקפאה של תמונה רבת-ממדים בזמן-הווה ולא סיט נע של התרחשויות במבט לאחור. זהו מונולוג פנימי שנודעת לו חשיבות בשל כמה וכמה מתכונותיו. נראה שאסף דיין הגיע בכתיבתו זו למידת שיחרור עצמי ושילוח-רסן שמאפשרים לקרוא את הדברים ברמה גבוהה של אמון. הוא ניחן בכשרון לדבר כעולה על רוחו ובתוך כך גם לאתר את מקור התחושה. הוא מגדיר את החוויות, שלמרות האינטימיות שבהן הריהן מורכבות חלקי-מציאות מופרים.

אפשר היה להתיחס לאוטוביוגרפיה הזמנית כאל מסמך. איש צעיר, שכל-כולו בן הארץ

לגולל ביוגרפיה שאינה מסעירה במיוחד ולמצוא פתרונות קלים בבניית העלילה והדמות. האמצעי הבולט הוא המונולוג הקטוע, המפוזר לעתים, הבנוי היטב-היטב והמוסר אינפורמציה "פנימית" ו"חיצונית". אמצעי זה גורם תכופות חד-גוניות ומכאן חוסר-ענין. טכניקת הווידי, זאת יש לזכור, מכוונת כולה למעקב אחר חיי הנפש של הגיבור, וסדר הדברים אף הוא מנומק בה על-פי האופן והסדר בו המספר מוכן למסרם. לפיכך צריך שיהיה הגיבור דמות בעלת "עומק" נפשי, שתהיה הביוגרפיה שלו בעלת-ענין ויהיו חיי-הנפש שלו בעלי מש-מעות שאינה מסתכמת במסירת אינפורמציה כרונולוגית פרטית, לבל יהפוך הווידי במהירות מונולוג משמים, ספוג חיבוטים פסיכולוגיים והירהורים פילוסופיים. דומה כי מגד לא יצר גיבור שממדיו הולמים את הסוגיות הפילוסופיות הגדולות שביקש לעיין בהן באמצעותו. המיתח הנוצר אגב קריאה על-ידי הציפיה למעשהו המחריד של הגיבור שוקע ומתמסמס, שפן חטאו אינו משכנע כלל וקשה להאמין שדובר המחלקה לשימור הטבע רואה בחטא כזה דווקא את חטאו הנורא. לי נדמה כי מגד בחר במעשה כדי לשרת את תומת הישראלי המתנכר שלו יותר משרצה למצוא חטא ההולם את דמותו של הגיבור.

וידויו של רביב, כאמור, מבקש להעלות כמה סוגיות פילוסופיות, ומשך כל הנובילה כולה דומה שלא יגאל רביב מעניין את מגד אלא הסוגיות הפילוסופיות "הגדולות", סוג-יות שמעסיקות את מגד מאד ברומנים האחרונים שלו. אך לא סוד הוא שהעלאתה של תיזה פילוסופית אין בה כשלעצמה משום יצירת ספרות מאוששת.

הסוגיות עצמן יש בהן ענין. מגד מבקש לדעת מהו יסוד "האמת" בדמותו של הישר-אלי ה"מסתדר", מה עמדתו מול "הגויים" ומה יחסו אל ארצו שלו. מגד עושה מאמץ ניכר לשוות אותנטיות לדמות. מאחרי סוגיה זו חוזר מגד אל שאלת-מפתח: מהי האמת הספרותית? הספרות, משיב מגד, אינה מתימרת להציג "באמת" משהו שהתרחש

* אסף דיין: אוטוביוגרפיה זמנית (שירים); "עקד", 1973.

אישיים וחברתיים-לאומיים ולשונו וסגנונו כמו מחוץ לתחומי זמננו. דומה כאילו ישן המחבר שנת חוני המעגל ומשהקין לא ראה ולא הבין כי דורו נסע והלך. אפשר היה אולי-אולי!-לקרוא רומן זה לפני ארבעים או חמישים שנה. כתיבת רומן מסוג "לחם האוהבים" כיום מוזרה היא.

כל הדידאקטיקה של התוכן עבר זמנה. הגיבורים אינם מן העולם הזה וכל פיתולי העלילה וסבכיה לא יעמדו להם. צעירים כיוחנן, יליד כפר בגליל, המסתבך עם שלש צעירות, יכולים להיוולד אך ורק במציאות שבדה המחבר מדמיונו. והרי על העטיפה נאמר שאיתמר בן-חור נולד בשנת 1912 בירושלים, והוא מורה ומתנבך. ועוד נאמר שם כי חיבר פואימה, ארבעה מחזות, רומן, סיפורים ורשימות, וכי ייחודו במשא-אזעקה על השואה, אותו פירסם עוד בשנת 1938. נוכח "שלשלת היוחסין" הזאת יש להקשות על הסופר, שנסיונו הרב לא עמד לו ולא

מנעו מלהוציא מתחת ידו כלי שאינו מתוקן. העלילה יכלה להספיק חומר לכמה וכמה רומנים ואין הסיפור מסוגל לספוג לתוכו את שפע הנושאים שהמספר מרעיף עליו. וכי מה אין ב"לחם האוהבים"?-צעיר שנקלע למלכודת של שלש אהבות; יחסים שבין יהודים וערבים בגליל; רצח ורצח-שכנגד בבחינת גאולת-דם; מאורעות הערב-ים; ספר "הזוהר"; הכנסת ספר-תורה לבית-כנסת; ציור דיוקנה של בחורה יהודית בדמות המאדונה, ובחורה שנידרדרה לזנות; מגדת-עתידות ועלילות דמיוניות ביותר. הסגנון וההבעה שייכים לימי ההשכלה, אף שהלשון, בחלקה, לשון זמננו. לקוראים הזוכים רים עדיין את טעמו התפל של "התועה בדרכי החיים" מזכיר "לחם האוהבים" הרבה מאד מסממני כתיבתו של פרץ סמולנסקין, שעיקרה הטפת מוסר והפקת מוסר-השכל ממעשי גיבוריו וממחזליהם...

המעשים רודפים זה את זה בקדחתנות, ואין מלאך אשר יאמר הרף. גלגל המאורעות פועל במהירות והולם על ראש הקורא כפטיש, ובטרם יבחינו בפרטים כבר מגיח ובא הולם אחר. והכל כמו צריך להסתבר

הזאת ובן הדור הזה, המצוין ברגישויות, פתיחות וכושר-הגדרה. אתה קורא במלים הקצוצות ובמשפטים הנופלים זה אל זה, ועובר מן האוטוביוגרפיה האישית אל ביוגרפיה של דור.

בלי שגייעו לכלל פריחה, מופיעים באוטוביוגרפיה של אסף דיין כל הרכיבים המסוככים של "דור הבנים": המלחמה, המין, המעמדות, הנוף, המצב הפוליטי הבינלאומי, חיפוש הזהות והקשר בין דברים, הספרות, הטכנולוגיה, הכוח, ההיסטוריה וכו'. הם מופיעים בשמות פרטיים, בסמלים אישיים, בריחות ושברי זכרונות, ומתגלגלים בהם הדי החוויה השלמה: ארגזי-העץ על חוף טנטורה, גרגרי חיטה קנדיים, המחסן המר-כזי ביפו, הצי הששי, כושי רוקד ומחליף סוללות, כביש לטרון, קאליידוסקופ של שב-רייתמונות המצטרפים יחד לתמונה מורכבת ושלמה:

לעשות ביוגרפיה מפתקים בדרך הקשה /
בגן הסימולטני הצומח על פרקי היד
ועל / גדרות העץ היכן שהנחמה מאחרת
לבוא... / היכן שהנחמה מאחרת וכשלון
חרישי, דמוי / סוניטה חרישית, דמוי
צמיחה.

בשל הפנות, הזמניות, תכיפות האמירה, שילוח הרסן והפתיבה הספונטאנית של זרם-התודעה נראים "משגים ספרותיים", ופה-ושם גלישות לגבול ההתחכמות, משניים. הצורה הספרותית שלוחת-רסן כמו התוכן במסגרת הזאת, וגם השתלשלות האסוציאציות המספנת לפעמים עקיבה מושלמת אחר המונולוג אינה יכולה לעמוד לבקורת. "אוטוביוגרפיה זמנית" זו של דיין יש לראות בה מסמך, ולהתייחס אל תכנה בלבד.

צ.ג.

לחם האוהבים

קשה לקרוא את הרומן של איתמר בן-חור, שעלילתו דחוסה ביותר וכוללת רכיבים

* איתמר בן-חור: לחם האוהבים (רומן); הוצאת א. לוינ-אפשטיין, תל-אביב 1973; עמ' 260.